

Najem Wali

Paraules contra la catàstrofe

(Julio 2023, traduït per Guillermo Álvarez Sellán)

Stefan Zweig va escriure *El món d'ahir. Memòries d'un europeu* entre 1939 i 1941, durant els seus últims anys d'exili al Brasil. L'obra es va publicar un any després de la mort de l'escriptor, en 1942. En ella, Zweig descriu entre molts altres successos la seva primera trobada amb l'“enemic” durant la Primera Guerra Mundial. Aquest “enemic” se li va manifestar en forma de presoners russos, un grup de soldats amb els quals es va creuar de manera fortuïta en el caos de la guerra. A Zweig li va cridar l'atenció que els guardes alemanys no exercien la seva labor amb especial rigor. Passaven llargues estones asseguts entre els presoners, malgrat la barrera lingüística que els dificultava la comunicació. “Intercanviaven riures i cigarros. Un soldat ras tirolès va treure de la seva cartera, tota bruta i rebregada, les fotografies de la seva esposa i els seus fills i les hi va ensenyar als seus “enemics”, que les anaven contemplant una per una i preguntaven, fent servir els dits, si aquest o l'altre nen tenia tres o quatre anys”. Així escrivia Zweig sobre la guerra.

L'escena no semblava suggerir que aquells guardes i els seus presoners haguessin lluitat al front en bàndols oposats. Intercanviaven biografies amb posat de trobada casual en un cafè, persones alienes acostant-se. És la narració la que permet als enemics escurçar distàncies i albirar una veritat terrible: la guerra és una catàstrofe per ambdues parts, i totes dues s'hi veuen arrossegades sense remei. Les històries que es conten els fan copsar que són companys de destí i que contar la seva història és una lluita pel record. Per recordar que totes les persones són iguals. Ser persona és el contrari a la guerra, que converteix a desconeguts en enemics acèrrims.

Així és la guerra. De persones, se'n fan enemics, que exerceixen aquesta funció per sobre de tot. Alguns són enviats al front, d'altres hi van voluntàriament per lluitar i vèncer per un objectiu. Per aquests ideals arribaran a matar-se els uns als altres, encara que mai hagin discutit cara a cara per aquest conflicte prèviament. Qui sap com haurien estat les coses, si s'haguessin conegut personalment abans de la guerra. Potser haurien compartit una cigarro, un cafè, un te o una cervesa i s'haurien ensenyat les fotos dels seus estimats. Haurien explicat les seves històries. En lloc d'això es veuen tancats en una trinxera, envoltats de brutícia, por i solitud, dia a dia sota l'ombra de la mort, que els aguaita en forma de baioneta o dron. A l'altre costat hi són els que atien el foc de la guerra, que vociferen en els mitjans de comunicació i en els

parlaments i esperonen les parts cap a la confrontació. No es tracta només de nacionalistes i fanàtics, o grups que treuen profit de la guerra. Aquestes persones estan interconnectades i utilitzen qualsevol conflicte, sense importar-ne la magnitud, per fer-lo sempre més gran. Més tard, quan ha estat vessada molta sang, quan els assassinats de totes dues parts jeuen per milers dins les seves tombes, són aquestes mateixes persones les que s'asseuen a les taules de negociació i reparteixen el botí de guerra entre elles.

Les bretxes que trenquen una societat s'obren de manera silenciosa. Ningú no sap dir, més endavant, on i quan va començar el trencament, com d'una diferència va sorgir una divisió i d'ella un conflicte armat. Fins i tot si les persones es coneixien d'abans, com és el cas d'una guerra civil, els senyors de la guerra juguen tot el que tenen a la seva mà per avivar la flama del conflicte i aconseguir que les persones no es coneixin, que no reconeixin al final ni la pròpia vestimenta. Un dia, a Xipre, el Líban, Iugoslàvia, Ruanda, l'Iraq, Somàlia, Etiòpia, el Iemen i altres tantes regions del món, les persones es despertaven per descobrir un profund odi mutu, se sorprenden vivint en una comunitat que de sobte sembla estar repleta d'enemics. Veïns i companys de treball, que fins al dia anterior prenien junts un cafè, se saludaven pel carrer amb una abraçada o potser un petó, de sobte defuguen qualsevol encontre. Famílies desmembrades, plenes de desconeguts que acaben per abalancar-se els uns damunt els altres. Cases incendiades, persones desplaçades de les seves llars, dels seus barris, de les seves ciutats. Els llocs poblats en família durant generacions són abandonats i el "món d'avui" es converteix en un "món d'ahir".

La literatura mai se n'ha atipat, de recordar-nos aquestes catàstrofes. Envia senyals d'alarma en forma d'històries, que ens parlen de fam i penúria, d'èxode i mort, de calabossos, impotència i desesperació, els horrors que la guerra i tot conflicte armat provoquen. I la literatura observa sovint la situació següent: en esclatar una guerra, són els pobres els cridats a les armes; en acabar-se una guerra, són els rics els cridats a repartir-ne el botí.

No sols Stefan Zweig va fer aquestes observacions. Es poden llegir testimoniatges semblants a les obres d'Ivo Andrić, Nikos Kazantzakis, Erich Maria Remarque, André Malraux, Ernest Hemingway i molts altres.

En el seu assaig *La lluita de l'artista per la integritat*, l'estatunidenc James Baldwin escrivia: "Els poetes (i amb ells em refereixo a tots els artistes) són en última instància els únics que coneixen la veritat sobre nosaltres. Ningú més. Ni els soldats, ni els homes d'estat, ni els sacerdots, ni els sindicalistes. Només els poetes". Hi estic d'acord. Persones que escriuen amb devoció genuïna, que senten una responsabilitat social i que no necessàriament tenen materialització política. No absolen a ningú ni recorren (o així cal esperar) a les armes. La seva tasca hauria de consistir a descriure les coses de manera insubornable. Les coses que veuen i de les quals poden donar testimoniatge. Han de buscar paraules que no perdin la seva

vigència i conservin el seu valor un segle després dels successos descrits. Si tenen la sensació que les seves novel·les, els seus poemes, els seus textos no són prou per evitar o aturar la catàstrofe, han d'acudir a l'"estètica de la resistència", en termes de Peter Weiss. Han de buscar una base comuna amb escriptors i escriptores –artistes– pertanyents a l'altra part del conflicte i esforçar-se per una visió compartida que serveixi per a la pau i faci innecessària tota guerra.

Aquesta esperança és la que va empènyer a un jove Stefan Zweig a viatjar a Bèlgica per trobar-se amb Romain Rolland, un conegut pacifista de l'època, amb qui va redactar un manifest contra la guerra imminent. Les enemistats i difamacions que els va guanyar aquest acte entre els seus compatriotes no van impedir que Zweig es trobés una segona vegada amb Roland. Aquesta vegada a Zúric, en un hotel ple d'espies.

Aquelles trobades serien equiparables avui dia al viatge d'una escriptora russa a Kíev o d'un escriptor ucraïnès a Moscou, d'una poeta àrab a Tel Aviv o d'un poeta israelià a Damasc o Beirut. Una persona que s'atreveix a endinsar-se en "terra enemiga", parlar-ne i escriure'n és una persona que posa la seva vida en perill.

Visitar països "enemics" i fer una crida a la pau no sols era en el "món d'ahir" un joc perillós. Jo mateix vaig experimentar els riscos quan vaig emprendre un viatge al cor de la "terra enemiga" l'any 2007. Vaig viatjar a Israel i vaig escriure un llibre, tot sabent que un viatge a Israel sempre suposa jugar amb foc per a una persona d'origen àrab. A més, la lògica del conflicte prohibeix representar a l'enemic com a persona, amb les mateixes pors a la violència i a la guerra.

Què els queda, llavors, a aquells que se senten obligats a la pau? Aquells qui, amb la seva creativitat, produeixen obres que es poden entendre com un punt de trobada, en el qual es reuneixen persones en tota la seva diversitat, amb les seves diferències i peculiaritats? Tenim el deure d'escoltar tants pioners i guies, persones que amb el seu art van posar vida i obra al servei de la pau. Redactar manifestos en favor de la pau, intercanviar idees per a evitar militarisme i guerra, escriure novel·les antibèl·liques, tot això són formes de l'estètica de la resistència, que un dia pot donar-se com a reacció a l'armament i potser pot frenar una guerra.

Aquesta és la base sobre la qual es va originar el projecte *Diàlegs literaris per la Pau*, que se celebren per primera vegada enguany amb el títol *Diàlegs de Westfàlia per la Pau* en commemoració dels 375 anys de la Pau de Westfàlia i ja tenen continuació planejada per a l'any pròxim amb diàlegs sobre el conflicte a Irlanda del Nord.

Durant anys m'ha acompanyat aquesta idea: escriptores i escriptors provinents de dos països o regions en permanent conflicte, i desconeguts mútuament, desenvolupen visions per a una forma alternativa de diàleg, que pugui donar nous impulsos en un enfrontament polític

enquistat. Amb la seva disposició a escoltar i la seva obertura a l'acostament, han d'identificar els punts de vista i prejudicis predominants en les seves respectives societats civils, qüestionar-los i posar-los en relació amb els discursos polítics oficials, analitzant aquestes interaccions. I és que els poetes, i faig servir el mot "poeta" en el sentit de James Baldwin, tenen en comú la capacitat de veure i representar els conflictes des d'un altre prisma, el literari. No han d'ajustar-se a patrons ideològics ni a estratègies polítiques, sinó que poden adoptar una posició que permet observar els paràmetres del conflicte –econòmics, polítics, geogràfics, religiosos i culturals– des d'una altra perspectiva.

Conec les dificultats, potser a vegades la impossibilitat, que implica la trobada entre persones provinents de dues trinxeres irreconciliables, que es reuneixen i busquen idees que els acostin. Ho dic per experiència pròpia: no tant pels atacs que vinguin de la pròpia gent, sinó encara més per la por a un mateix, o, més ben dit, la por de descobrir que la pròpia visió de les coses tenia defectes, que no era una anàlisi encertada. És una qüestió de confiança en altres persones i en si mateix, que requereix molta paciència. I, sobretot, una actitud de determinació a treballar per la pau.

Aquests elements es reuneixen en el cas dels nostres autors, José Ovejero i Jordi Puntí, que han tingut la valentia d'enfrontar-se al repte del diàleg per la pau d'avui. Va ser la seva voluntat la que els va apropar. En un començament van partir de posicions enfrontades. Jordi Puntí és partidari de la independència de Catalunya, mentre que José Ovejero, tal com escriu en una carta a Puntí, rebutja qualsevol forma de nacionalisme, excepte en un context colonial. Encara que José diferencia entre independència i nacionalisme, li sembla que aquest últim component és molt fort en el moviment catalanista, punt en el qual Jordi dissenteix, que veu la seva llengua i cultura arraconades per l'estat espanyol. Sense ser nacionalista espanyol ni concebre la unitat d'Espanya com un santuari intocable i innegociable, Ovejero confessa que sovint li resulta difícil comprendre les postures de Puntí.

Van ser necessaris temps i voluntat fins que tots dos van entrar en un àmbit de confiança mútua, en què tots dos poden exposar la seva postura i pensaments sobre el conflicte polític entre Catalunya i Espanya i al mateix temps escoltar l'argumentació de l'altre.

I vet aquí que, després de sis mesos curts, després de moltes converses i deu cartes plenes de reflexions, tots dos autors han aconseguit formular un acord general, recollit en un text comú, sobre camins que haurien de seguir-se per aconseguir una solució o almenys una desescalada del conflicte entre Espanya i Catalunya.

Per trobar aquest camí, José Ovejero i Jordi Puntí s'han acostat i han analitzat minuciosament les posicions enfrontades, sense odis ni arrogància, sense prejudicis ni supèrbia. El resultat és un text que presenta impulsos i enfocaments per a una pau i reconciliació a llarg termini.

Aquest text en comú, així com les seves cartes d'acostament sobre el conflicte actual, sobre les esperances i les pors de les persones a cada banda de l'enfrontament i la relació amb les posicions polítiques dels partits, es publicaran en un llibre, de manera que tots puguem entendre millor els pensaments d'aquests grans autors i els seus passos per aportar una solució literària del conflicte.

En un "món d'ahir", fa gairebé 100 anys, es van trobar l'austríac Stefan Zweig i el belga Romain Rolland per treballar per la pau. L'espanyol José Ovejero i el català Jordi Puntí fan la seva contribució en el món d'avui dia.

Cal molt valor per intentar entendre la part enfrontada i relativitzar el punt de vista propi. José Ovejero i Jordi Puntí han gosat trencar un tabú amb la seva negociació literària per la pau en el conflicte Catalunya-Espanya. Els autors mereixen per això respecte i reconeixement a la tasca que han desenvolupat.

Els *Diàlegs de Westfàlia per la Pau* d'enguany són el començament d'un projecte de llarga durada, amb el qual volem convidar a escriptores i escriptors a trobar-se i treballar en enfocaments per a la resolució de conflictes als seus països o regions. L'any vinent pretenem analitzar el conflicte d'Irlanda del Nord després del Brèxit i l'any següent les tensions contínues entre Turquia i Grècia centrant-nos en el conflicte de Xipre.

En soc conscient, que el diàleg literari per la pau no necessàriament podrà evitar la catàstrofe de la guerra, però també soc conscient que només d'aquesta manera, intentant buscar paraules que resolguin conflictes, sempre sense armes, només amb diàleg, paciència i introspecció, només així podrem construir un món més pacífic i just, en el qual puguem viure la diversitat que ens fa humans

MOLTES GRÀCIES.